

Adam Mickiewicz.

Spisal Fr. Vidic.

a Prago je prišel Krakov, za Palackim — Mickiewicz! Značilno je, da so pri vseh slovanskih narodih skoro ob istem času nastopili možje-geniji, ki so bili epohalnega pomena za napredek dotičnega naroda ter so postali vidni mejniki v njegovem razvoju. Tudi nastop Mickiewiczev in njegovega delovanja je v zvezi z obnovitvijo in preporodom vseh slovanskih literatur ob začetku 19. stoletja. Pet mesecev po Mickiewiczzu se je rodil Rusom Puškin, in čez dve leti smo dobili Slovenci svojega Prešerna, dočim so dobili Čehi že malo prej svoje preporoditelje.

V ti dobi se je izvršila korenita izprememba v življenju poljskega naroda. Po propadu poljske države so se odpirale ljudem oči, duševno obzorje se jim je širilo, in prevladovati je jel demokratski element.

Dočim so bile politiške razmere skrajnje žalostne, se je začela baš tedaj sijajna doba poljskega pesništva. Pospeševal je ta preporod nastop romantikov, ki so napovedali odločen boj klasicistom. Romantika pa je postala narodna in se je opirala na narodno pesništvo in na slavno minolost, katero so bili pred kratkim časom položili v grob. Skoro ob istem času so se pojavili Ukrajinci: A. Maleczewski, Zaleski, Goszczyński in pa Mickiewicz s svojimi Litavci. Dasi je bil tudi med Ukrajinci marsikateri talent, je bila vendarle zlasti Mickiewiczza in njegovih pristašev zasluga, da so bili premagani klasicisti, ki so se gibali v pretesnih mejah ter se preveč vdajali posnemanju tujih vzorov . . .

Na božični večer l. 1798. se je v stari litavski rodovini Rymvid-Mickiewicz v vasi Zaosje pri Novogrodku v guberniji Minsk rodil največji poljski pesnik — Adam Mickiewicz. Njegovi stariši so se kmalu preselili v Novogrodek, kjer je bil oče odvetnik. Adam je bil drugi sin v rodbini. V starosti petih let bi se bil skoro ponesrečil; padel je namreč varuhinji skozi okno in obležal nezavesten na tleh, a hudih posledic ni bilo. V šolo je hodil v Novogrodku k Dominikancem, ki so mu zbudili veselje in ljubezen' do uka, pa mu tudi vcepili ono nabožno mišljenje in nagnjenje, ki se je pri njem često pojavljalo, sedaj krepkeje, sedaj slabeje.

L. 1812. je bil kot štirinajstleten deček priča Napoleonovega vojevanja z Rusijo. Kakor so Poljaki sploh mnogo pričakovali od Napoleona, tako se je tudi Mickiewicz navdušil zanj in je postal strasten Napoleonovec; marsikatero mesto v njegovih delih spominja na to dobo.

Prišel je potem (1815) na vseučilišče v Vilno, kjer je bil njegov stric Jožef Mickiewicz dekan naravoslovske fakultete; tu je proučeval stare klasike, Homerja in Pindarja, pa tudi novejšo literaturo. Velik vpliv so tu dobili nanj profesorji Grodek, Lev Borovski in zgodovinar Lelewel.

Mickiewicz je bil s početka sam klasicist, a valovje, katero je vzbudila romantika, mu je izpodkopalo te nazore, in začel je pisati idilske, sentimentalne balade in romane in bajke. A tudi romantiškega naziranja se je polagoma nekoliko iznebil in tedaj je v pogovoru s prijateljem pesnikom Odyncem določil svoje stališče v poeziji; le-to je bilo nekaj realistično, nekaj versko, vir poeziji mu je bila narava in resnica.

Sedaj je marljivo pesnikoval, in balada je sledila baladi. Zlasti se je razvila njegova plodovitost, ko je po končanih študijah zapustil Vilno in prišel v Kovno za učitelja latinščine. S svojimi prijatelji v Vilni pa je ostal v najtesnejši zvezi.

Vzrok njegove produktivnosti v Kovnu (1820—23) je bila ljubezen, ki je vzkliła v njegovem srcu do plavolaske Marije Weresczkove; kajti kakor vsaki pravi pesnik je ustvarjal Mickiewicz le tedaj, kadar ga je prevzelo navdušenje, strast. Toda ta ljubezen zanj ni bila srečna; Marija je bila živahno, veselo dekletce, ki je rado čitalo njegove pesniške proizvode, a vnela se je za drugega. Stara pesem: »Mladenič dekle je ljubil, ki si voli družega« . . . Poročila se je z grofom Putkamerjem.

To je bil za Mickiewicza hud udarec; bil je ves zdvojen in obupan, hotel se je dvobojevati s svojim tekmečem in mislil je celo na samomor. Bil je, pravi Pypin, v podobnem položaju kakor Goethe proti Loti in Kästnerju; izgubil je veselje do življenja, do knjig, ki so mu bile sedaj celo zoprne. Zanimal ga je samo Byron, katerega je obožaval. Potem pa je, kakor Goethe, izlil vso svojo užaljeno ljubezen v pesniški umotvor ter se tako iznebil morečega, mučnega položaja: povečal je svojo ljubezen v 4. delu velike, dovršene, dasi nekoliko nejasne tetralogije »Dziady«, katere pravo jedro je v 4. delu.

Med tem so izšle njegove balade in romance (1822) s predgovorom »O poeziji romanticznej«. Obenem je napisal epos »Grażina«,

kateremu je podložil litovsko snov; po svoji preprostosti in dovršenosti je »Grażina« pravi umotvor.

S temi proizvodi je nastopil Mickiewicz dejanski proti klasicistom ter si priboril sijajno zmago. Slediti se sicer da vpliv zapadnih evropskih literatur na Mickiewiczovo pesnikovanje; n. pr. v baladah Schillerjev, Bürgerjev, Žulovskega, v epski poeziji Walterja Scotta in v »Dziadih« vpliv Goethejevega »Fausta« in Byronovega »Manfreda« in »Keana«; vendar je bil vseskozi originalen, naroden pesnik — prav kakor naš Prešeren navzlic vsem romantičkim vnanjostim.

Konec l. 1823. je prišel Mickiewicz zopet v Vilno. Ondu so se namreč prijatelji-dijaki tesneje združili kot »Filareti«. Toda vlada je skrbno opazovala to dijaško gibanje in kmalu sumila nevarnost in zaroto; začele so se torej preiskave, in posledica je bila, da jih je mnogo romalo v zapor, a druge so iztirali ali pa poslali v vojake.

Mickiewicz je imel še dosti sreče. Po kratkem zaporu se je bil namenil v Odeso; službe, katere se je ondu nadejal, sicer ni dobil, a ostal je vendar nekaj časa v Odesi, ker so ga v vseh družbah ljubili in čislali. Od ondod je posetil Krim, in kot plodovi tega potovanja so potem l. 1826. izšli v Moskvi njegovi »Sonety krimskie« z Goethejevim geslom:

»Wer den Dichter will verstehen,
Muss in Dichters Lande gehen«

ter posvečeni njegovim »towarzyszom podrózy krimskiej«. Nekoliko spominjajo »Krimski soneti« na Petrarko, a odlikujejo se vsi po krasnih slikah, bogatih mislih in dovršeni obliki.

V Moskvi je napisal (1827) »Konrada Wallenroda«. To je njegovo najboljšo delo prve dobe. »Wallenrod« in »Oda do mladosti«, ki je bila prava marzeleza, sta mnogo pripomogla k vstanku l. 1830.

Mickiewicz je v Rusiji mnogo občeval z uglednimi osebami; Polevoj ga je povabil, da sodeluje pri »Telegrafu«, knez P. A. Vjazemskij je bil njegov prijatelj, in nekaj literatov, med njimi brata Kirijejska, Baratinskij, Polevoj, Ševyrev, Sobolevskij, mu je pri slovesu podarilo lepo kupo v spomin. Sicer pa je Mickiewicz ohranil prijateljske zveze z Rusi tudi pozneje, ko je očitno nastopil proti Ruski.

Konec 1827. l. je prišel v Petrograd. Tukaj je pogosto zahajal v hišo dvorne pianistinje Szymanovske in seznanil se je z Žukovskim, Puškinom in Šiškovim. Sploh je bivanje v Rusiji ugodno vplivalo na Mickiewiczza; navzel se je novih vtiskov in spoznaval nove razmere.

Ko pa je postalo bivanje v Rusiji zanj nevarno, so se potrudili prijatelji, da bi ga čim preje spravili drugam; priskrbeli so mu potni list, v katerem je bil označen kot »célèbre poéta polonais«. Dne 13. maja je nastopil pot iz Kronstadta; čez Berlin je krenil v Draždane, kjer ga je čakal Odyniec. Oba sta posetila v Weimarju tudi Goetheja; le-ta je mladega pesnika sicer z veseljem sprejel, a prave prisrčnosti ni bilo med njima; prevelika je bila razlika njiju izobraženosti, kajti ne da se tajiti, da je razpolagal Mickiewicz le bolj s površnim znanjem.

Odtod sta prijatelja potovala ob Renu proti jugu — čez Splügen, kjer se je v iskrenih besedah zopet spomnil svoje Marije — dalje v Milan, Benetke, Florenco, in meseca novembra sta bila v Rimu. Mickiewicz je posetil tudi Neapol, Sicilijo in Švico. Največ se je mudil v Rimu, kjer je našel par poljskih rodbin, s katerimi je stopil v ožjo dotiko; med njimi je bila tudi njegova zaščitnica iz Ruske, kneginja Volkonska. V Rimu je doživel tudi svoj drugi ljubavni roman. Grof Ankwicz je bival s svojo hčerko Henrieto Evo na jugu radi njenega slabega zdravja; ker je Mickiewicz pogosto zahajal v njegovo hišo, se je razvilo med njim in Evo ljubavno razmerje. Oče ni maral nič slišati o ti zvezi, ker Mickiewicz ni imel uglednega družabnega stališča; vendar bi se bil nazadnje vdal, a tedaj ni bilo Mickiewicza več v Rimu. Brez pomena za Mickiewicza pa tudi ta roman ni bil; pobožna grofica in njena prijateljica sta mogočno vplivali na dovzetnega pesnika, tako da se mu je zopet zbudilo tisto versko čuvstvovanje, ki ga je navdajalo v mladosti.

Med tem je dne 29. novembra 1830. l. buknila revolucija v Poljski. Mickiewicz jo je zasledoval le od daleč, a njegov drug Odyniec je pohitel domov. Tudi Mickiewicz bi se bil le prerad udeležil boja za svobodo domovine, a razne okolnosti so ga zadrževale. Dne 19. aprila 1831. l. pa je nenadoma zapustil Rim, in od tega časa se je začela nova doba njegovega življenja — doba polna trpljenja, bede in skrbi.

V domovini so nastopile izza ponesrečenega vstanka žalostne razmere; vse, kar je moglo, je zapustilo Poljsko in iskalo v tujini zavetja. Tudi za literaturo ni bilo doma več mesta. Vendar je Mickiewicz prav v tem času ustvaril dve mojstrski deli: tretji del že omenjene tetralogije »Dziady« in pa epos »Pan Tadeusz« v 12 spevih, svoje najbolj dovršeno delo. Dne 2. februarja je pisal Odyncju: »Včeraj sem zvršil Tadeja v 12 velikih spevih: mnogo pustega, pa tudi mnogo dobrega; najboljše, kar je v njem, so slike iz narave, iz

naše domovine in iz domačih običajev.« Glavni motiv, ki prepleta celo delo, je staro sovraštvo med Poljaki in Rusi, ki pa je slikano povsem objektivno. Vtisk, ki ga je naredil »Pan Tadeusz« na Poljake, je bil velikanski. Čudno je, da Mickiewicz sam ni smatral »Tadeja« za svoje najboljše delo, temveč je višje cenil »Dziady«, in vendar je bila ta tetralogija kmalu pozabljena, dočim mu je »Tadej« priboril trajno slavo.

Po kratkem bivanju v Draždanih se je preselil v Pariz. Tu se je čutil osamljenega in tedaj se je spomnil pianistinja Szymanovske in njenih hčera, s katerimi je svoj čas v Petrogradu mnogo občeval; sredi leta 1834. se je poročil s Čelino Szymanovsko. Spočetka je živel srečno, pozneje pa so ga nadlegovale rodbinske nezgode. Iz te dobe je delo »Pierwsze wieky historii polskiej«, ki pa je izšlo v Parizu šele po avtorjevi smrti (1868), in nekaj francoskih dram, ki pa niso imele uspeha. L. 1839. je dobil stolico za latinsko literaturo na protestantovskem vseučilišču v Lausani, in 1840. l. so mu izročili predavanja o slovanskih literaturah na novo ustanovljeni stolici velike šole »College de France«. S tem imenovanjem je bil rešen materialnih skrbi in lotil se je sedaj z navdušenjem svojega posla. Njegova predavanja so zbudila mnogo zanimanja, in med njegovimi slušatelji so bili možje kakor Michelet in Quinet. A sčasoma je to zanimanje pojenjavalo, ker je Mickiewicz zašel s pravega pota; oklenil se je bil namreč tako zvanega »tovjanizma« ali »mesijanizma«. To je bila neka verska sekta, katero je ustanovil Tovjanski, kateri je učil, da pride človek, drugi Mesija, ki bode osvobodil narod in domovino. Ker se je Mickiewicz od mladosti nagibal k misticizmu, se je hitro poprijel novih nazorov in jih začel oznanjati tudi v svojih predavanjih. Posledica je bila, da so mu vzeli stolico, kar je imelo zanj žalostne materialne posledice. Obenem mu je obolela žena na umu; dasi je tačas ozdravela, se ji je vendar bolezen povrnila, dokler ni umrla l. 1855.

Ko se je začela krimska vojna, je potoval Mickiewicz v Carigrad, da bi pomagal osnovati poljske legije, ki naj bi se borile proti Rusom. A težave na potu in razne neugodnosti v Carigradu so mu oslabile zdravje, in dne 28. novembra 1855. l. je umrl v tujini. Njegove zadnje besede so bile: »Povejte mojim otrokom, naj žive v ljubezni med seboj«.

Njegovo truplo so prepeljali v Pariz in z velikim slavljem so ga pokopali kraj njegove žene v Montmorenciju.

* * *

Mickiewicz je bil pesnik-genij, ki je vse boli in vse trpljenje svojega naroda pretrpel tudi sam v svoji duši, a vsa ta čuvstva je izlil v pesniške umotvore. Zato pa je vseskozi naroden pesnik, in narod, čitajoč njegove pesmi, najde v njih samega sebe, svoje boli in svoje nade. In ker vsa njegova dela prešinja pristna, iskrena ljubezen do domovine, zato ni nobeden poljski pesnik bolje nego Mickiewicz vedel vzdramiti svojih rojakov k spoznavanju samega sebe in jih tolažiti v žalostnih dneh, ko so najboljši poljski sinovi tavali izgnani po tujini liki sinovi prokletega naroda.

In Poljaki vedo ceniti svojega pesnika-prvaka. V Poznanju so mu postavili l. 1859. spomenik, letos pa se je v spomin stoletnice njegovega rojstva dvignil veličasten njegov kip v Krakovu. — Slavili so že torej Čehi svojega Palackega, Poljaki svojega Mickiewicza — a nas Slovence še čaka lepa naloga, da dostojno proslavimo svojega Prešerna ter pokažemo, smo ga li bili vredni!

Utrinek.

Polna svetlih sanj
Noč sloni nad zemljo,
Mesec gori nad njo,
Dvoje očes zre vanj.

»V moji deželi ni cest,
Na mojem nebu ni zvezd,
V mojih očeh — tema,
V moji duši — bolest...«

... Kaj je to švignilo
Z neba na zemljo skoz noč?
V duši trpeči nenadoma
Nekaj se silnega dvignilo: Moč!

Glej, in ceste se križajo
Vsepovsod, vsepovsod...
Voli — svobodna je pot!
Zvezde nebeške se bližajo,
Čuvajo potnika zmot...

Oto Zupančič.

Jesen.

Jesen... Jesen...
Odpada list... odpada cvet,
Ta čudni ples!
V vrtincu veter list in cvet
Drevi pač do nebes. —
In solnca žar hladan

Poljublja vrt in log
Zaman... Zaman...
Glej, vetra dih studen
Podi že prve nam kosmiče,
Pobeli griče...
Jesen... Jesen...

Maksimilijan.

